

การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน : สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม
TEACHING THAI LITERARY AND LITERATURE WITH THE CONCEPT OF FOLKLORE :
LITERARY AND LITERATURE COMPETENCE

เมธี อนันต์¹

Mathee Anan

Received Date: 26 July 2024

Revised Date: 30 October 2024

Accepted Date: 19 December 2024

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการนำเสนอวิธีการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย โดยผู้สอนต้องมุ่งให้ผู้เรียนเกิดคุณภาพด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ตลอดจนเกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม 4 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม ความสามารถในการไตร่ตรองวิพากษ์วิจารณ์ ความสามารถในการประเมินค่า และความสามารถในการสืบทอดประยุกต์ใช้ โดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมที่สำคัญ เช่น แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในวรรณคดี แนวคิดมาร์กซิสต์ แนวคิดประวัติศาสตร์ ตำนานและชีวประวัติ แนวคิดศีลธรรมและคติคำสอน นอกจากนี้ยังนำแนวคิดทฤษฎีทางคติชน เช่น ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชน ทฤษฎีหน้าที่นิยม และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการออกแบบการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเชื่อมโยงสู่วรรณกรรม ขั้นสำรวจคติชนผ่านวรรณกรรม ขั้นวิเคราะห์และตีความคติชน ขั้นกิจกรรมสร้างสรรค์ ขั้นการสะท้อนผลและสรุปบทเรียน และขั้นพลังสร้างสรรค์สังคม ซึ่งการสอนด้วยวิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย สนุก เพลิดเพลิน ส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรม ผู้เรียนเกิดอารมณ์ความรู้สึกว่า วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นสิ่งใกล้ตัวของผู้เรียน ก่อให้เกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม ตลอดจนเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม ตระหนักถึงบทบาทในการสืบทอดและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงความรู้และข้อคิดทางคติชนกับประสบการณ์ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม

คำสำคัญ: การสอนวรรณคดีและวรรณกรรม, สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม, คติชน

¹ อาจารย์ สาขาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาการศึกษาทั่วไป สังกัด วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ อีเมล: Mathee.ma1579@gmail.com
Lecturer in Curriculum and Instruction, Department of General Education, College of Fine Arts, Bunditpatanasilpa Institute of Fine Arts, Email Address: Mathee.ma1579@gmail.com

Abstract

This academic article aims to present methods for teaching Thai literature and literary works by focusing on cultivating students' quality in three main areas: knowledge, skills, and attitudes. It also seeks to develop four key competencies in literature and literary works: the ability to read literature and literary works, the ability to critically analyze and evaluate, the ability to appreciate, and the ability to adapt and apply knowledge. These competencies are supported by core theories in literature teaching, such as aesthetic theory in literature, Marxist theory, historical, mythological, and biographical perspectives, as well as moral and didactic concepts. Additionally, folklore theories such as the functional role theory of folklore, functionalism, and structural functionalism are employed as foundational frameworks for designing literature and literary education within the concept of folklore. The learning management process is structured into six stages: 1) Connecting with literature, 2) Exploring folklore through literature, 3) Analyzing and interpreting folklore, 4) Engaging in creative activities, 5) Reflecting on and summarizing lessons, and 6) Utilizing creative power to impact society. This method of teaching facilitates meaningful learning experiences, making the learning process enjoyable and engaging. It fosters a positive attitude toward studying literature and literary works, helping students feel that literature and literary works are closely connected to their lives. Consequently, this approach enhances literary and literary competencies and fosters an appreciation for the value of literature and literary works. Students become aware of their role in preserving cultural heritage and can effectively connect folklore knowledge and insights with their life experiences, thereby developing literary competencies comprehensively.

Keywords: Teaching of Literature and Literary Works, Literature and Literary Work Competence, Folklore

บทนำ

การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยในปัจจุบันเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอน กุสุมา รักษมณี (2547) กล่าวว่า ปัญหาที่ต้องเผชิญนั้น คือ การขาดความสนใจจากผู้เรียน (Lack of Student Engagement) นักเรียนหลายคนรู้สึกวุ่นวายหรือเบื่อหน่ายวรรณคดีไทยไม่สอดคล้องกับความสนใจหรือไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ทำให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2536) กล่าวว่า การที่ผู้เรียนขาดทักษะวิจารณ์ (Lack of Critical Thinking Skills) เนื่องมาจากการเรียนการสอนที่เน้นการท่องจำมากกว่าการวิเคราะห์และการคิดเชิงวิพากษ์ ทำให้นักเรียนขาดทักษะในการตีความและวิจารณ์วรรณคดีอย่างลึกซึ้ง กิ่งกาญจน์ บุรณสินวิวัฒนกุล (2560) กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า เนื่องมาจากการขาดการเชื่อมโยงกับบริบทปัจจุบัน (Lack of Relevance to Contemporary Contexts) การสอนวรรณคดีบางครั้งขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาและประเด็นทางสังคมในปัจจุบัน ทำให้นักเรียนรู้สึกวุ่นวายหรือไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2544) ได้สะท้อนว่า ด้านการพัฒนาครู (Lack of Teacher Development) ครูบางคนขาดการพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ ทำให้การสอนเน้นแต่เนื้อหาเดิม ๆ ดังนั้นวรรณคดีและวรรณกรรมไทยจึงทำหน้าที่เป็นเพียงมรดกของชาติที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ในสายตาของคนไทย จึงเป็นความท้าทายของผู้สอนที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับความต้องการและความสนใจของนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดสาระมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม โดยการวิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูลแนวความคิด คุณค่าของงานประพันธ์ และเพื่อความเพลิดเพลิน การเรียนรู้และทำความเข้าใจ บทเห่ บทร้องเล่นของเด็ก เพลงพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทย ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จากปัญหาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ดังกล่าว จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้อย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม ทั้งนี้การประยุกต์ใช้วรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้สอนอาจนำแนวคิดวรรณคดีกับคติชนมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ได้

การประยุกต์ใช้วรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชน เบญจภักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย (2562) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาการเรียนรู้อ่านและการขีดกลาทางสังคม จะเน้นที่การใช้วรรณคดี ด้วยเหตุผลที่ว่า วรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นแหล่งเรียนรู้ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและการมีชีวิตรอยู่อย่างชาญฉลาด อันจะช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตและบทบาทที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ช่วยบ่งบอกถึงหลักจริยธรรมของคนในสังคม ช่วยเสริมสร้างแรงบันดาลใจในการดำเนินกิจกรรมที่มีคุณค่า และช่วยปลูกฝังให้บุคคลมีความรับผิดชอบ ฉะนั้นแล้ววรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนมีพื้นฐานแนวคิดใกล้เคียงกัน เพียงแต่วรรณคดีและวรรณกรรมมีหน้าที่หลักในการถ่ายทอดความเพลิดเพลิน จรรโลงใจ ส่วนคติชนเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น ๆ เช่น ประเพณีวัฒนธรรม คติคำสอน ตำนาน นิทาน ที่ทำหน้าที่ขีดกลาสังคม จึงเป็นที่มาของนักกวีนิพนธ์ที่มุ่งนำเรื่องราวทางคติชนมาประพันธ์แฝงนัยทางความคิดที่ต้องการสื่อสาร ในรูปแบบการถ่ายทอดสู่ผู้คนผ่านวรรณคดีวรรณกรรม เป็นความสามารถของนักกวีนิพนธ์ที่ต้องการขีดกลาสังคม บนความเพลิดเพลิน ชวนคิด ชวนจินตนาการให้กับผู้อ่านได้อย่างแนบเนียน

การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยโดยประยุกต์เข้ากับคติชน มีแนวคิดและเป้าหมายเพื่อสร้างบริบททางวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับอธิบายและนำเสนอคติชนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องในวรรณคดี เช่น นิทานพื้นบ้านหรือเรื่องเล่าปรัมปรา เพื่อให้นักเรียนเข้าใจพื้นฐานทางวัฒนธรรมและความเชื่อของตัวละครหรือสังคมในวรรณคดีนั้น ๆ อีกทั้งการเชื่อมโยงกับเนื้อหาวรรณคดีเป็นการใช้คติชนเป็นพื้นฐานในการอธิบายและวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณคดี เช่น การใช้สัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวรรณคดีและคติชน ตลอดจนการวิเคราะห์ตัวละครและมุมมองทางสังคม การศึกษาโครงสร้างตัวละครวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดีโดยเปรียบเทียบกับตัวละครในคติชน เพื่อเข้าใจถึงมุมมองทางสังคมและค่านิยมที่สะท้อนออกมา การใช้คติชนในการสำรวจประเด็นสำคัญในวรรณคดี เช่น บทบาทของเพศ การต่อสู้เพื่อความยุติธรรม หรือการเผชิญหน้ากับความท้าทายในชีวิต การสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการแสดงละครหรือการเล่าเรื่อง นักเรียนสามารถสร้างละครหรือ

การเล่าเรื่องที่ได้รับความนิยมจากคณาจารย์และบรรณารักษ์ เพื่อฝึกทักษะการพูดและการแสดงออก การเขียนเรียงความหรือบทความ ให้นักเรียนเขียนเรียงความหรือบทความที่เปรียบเทียบกับคณาจารย์และบรรณารักษ์ โดยเน้นที่การวิเคราะห์และวิจารณ์ และการศึกษาและตีความสัญลักษณ์ ใช้คติชนในการศึกษาและตีความสัญลักษณ์ที่ปรากฏในวรรณคดี เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงความหมายเชิงลึกที่ซ่อนอยู่ ดังที่ ขวัญชนก นัยเจริญ (2566) กล่าวว่า การพิจารณาองค์ประกอบของวรรณกรรมจึงพิจารณาความเชื่อมโยง กลวิธีการแต่ง หรือความสมจริงในแง่มุมต่าง ๆ สุนทรียภาพหรือความงามในการสร้างสรรค์ตัวบทวรรณกรรม รวมถึงการสะท้อนเรื่องราวบริบทสังคมที่กวีต้องการสื่อความ

บทความนี้จึงเป็นการรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย แนวคิดสำคัญของการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน และแนวทางการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สอนนำกิจกรรมการสอน วรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมต่อไป

เหตุใดต้องสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

วรรณคดีและวรรณกรรมไทยมีความสำคัญ โดยเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ไตร่ตรอง ตีความเนื้อหา เพื่อเชื่อมโยงสังคม ประวัติศาสตร์ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของบุคคล วรรณคดีช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจประวัติศาสตร์และบริบทของโลกและสังคม ประสบการณ์ในการอ่านวรรณคดีทำให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตระดับบุคคล และสังคม สะท้อนทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสังคม ประวัติศาสตร์ มุมมองทางจริยธรรม และสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูควรรักษาสืบต่อวรรณคดีและวรรณกรรมไทยให้คงอยู่ต่อไปบนพื้นฐานบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีนักวิชาการไทยได้อธิบายจุดมุ่งหมายการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยไว้ต่าง ๆ ดังนี้

บุญเหลือ เทพยสุพรรณ (2539) ได้อธิบายว่า การสอนวรรณคดีมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนอ่านหนังสือเป็น หมายถึงสามารถเข้าใจข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนที่ปรากฏในหนังสือนั้นได้ สามารถประเมินสิ่งที่อ่านออกมาเป็นความเรียงโดยใช้กลวิธีการเขียนที่เหมาะสม

วุฒิพงษ์ คำเนตร (2558) กล่าวว่า วรรณคดีเป็นสิ่งสร้างสรรค์อันล้ำค่าของมนุษย์ที่สะท้อนเรื่องราวชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึกของมนุษย์ในแต่ละยุค ดังนั้นครูต้องสอนวรรณคดีในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นศิลปะ ภาษา และเป็นประสบการณ์ชีวิต การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาความคิดของผู้เรียน ให้มีอิสระทางความคิด ชี้แนะแนวทางวิธีการคิดที่ถูกต้องและหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนสนใจและเรียนรู้วรรณคดีอย่างเห็นคุณค่าตลอดจนความงามของวรรณคดี

ชนธ์ชัย อภิเกียรติ (2562) กล่าวว่า การเรียนวรรณคดีวรรณกรรม นักเรียนควรรู้ภาพรวมหรือเนื้อเรื่องโดยรวมก่อนจะเรียนรายละเอียด และบทประพันธ์แต่ละเรื่องจะมีความโดดเด่นที่หลากหลาย ครูควรค้นหาให้พบก่อนจะนำไปชี้ให้นักเรียนเห็น

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2562) กล่าวว่า การสอนวรรณคดี มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่า และช่วยกันอ้างอิงซึ่งเอกลักษณ์ไทยแล้ว การสอนวรรณคดีไทยช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แนวคิด พฤติกรรม ค่านิยมของผู้คนในยุคสมัยนั้น ๆ ว่าวิถีชีวิตเป็นอย่างไร ข้อคิดคำสอนตลอดจนอุทาหรณ์สอนใจที่ได้จากวรรณคดี ล้วนเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าที่กวีทั้งหลายฝากไว้ ครูดำเนินการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีและวรรณกรรม ทำให้นักเรียนเห็นคุณค่า ดังนี้

1. การสอนให้นักเรียนเข้าใจเรื่อง สามารถจับใจความสำคัญและรายละเอียดของเรื่องได้ สามารถตอบคำถามได้ว่าเรื่องนั้นคืออะไร กล่าวถึงใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำอย่างไร และผลของกระทำนั้นเป็นอย่างไร
2. การสอนวรรณคดีหรือวรรณกรรม ให้นักเรียนเข้าใจความสำคัญของเสียงและอารมณ์ของข้อความในวรรณคดีวรรณกรรม
3. การสอนให้นักเรียนสามารถจับแนวคิดสำคัญของเรื่อง เข้าใจ ประมวลเรื่องทีอ่าน สามารถวิเคราะห์ และจับสาระที่หลากหลายของเรื่อง สามารถเชื่อมโยงสาระหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง และสามารถอธิบายสาระหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างมีเหตุผล

4. การสอนให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์วินิจจัย ตีความ สามารถแยกแยะและพิจารณาเรื่องที่อ่านได้ทั้งรูปแบบเนื้อหา กลวิธี และการใช้ภาษา
5. การสอนให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ต่อเรื่องที่อ่าน
6. วรรณคดี คือ ภาพสะท้อนสภาพสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย ครูต้องสอนให้ผู้เรียนมองเห็นและวิเคราะห์ภาพตลอดจนแนวคิดที่กวีสะท้อนออกมาให้ได้
7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักใช้ความคิด ใคร่ครวญ ใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น
8. เน้นให้ผู้เรียนมองเห็นความงามและศิลปะของการใช้ภาษาไทยในการสร้างสรรค์ผลงานของกวี
9. ใช้เนื้อหาหรือเหตุการณ์ของวรรณคดีที่กวีได้ประพันธ์เอาไว้ มาเป็นแรงจูงใจสำคัญในการที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยจากนักวิชาการของไทย จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายในการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย ประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจุดมุ่งหมายในการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

ด้าน	จุดมุ่งหมายในการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย
ด้านความรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจความหมายและลักษณะของวรรณคดีและวรรณกรรมไทย 1.2 เพื่อให้ผู้อ่านได้เรียนรู้เรื่องราวชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึกของมนุษย์ในแต่ละยุค 1.3 เพื่อให้ผู้อ่านได้มีความรู้และความเข้าใจเนื้อเรื่องโดยรวม ความโดดเด่นของบทประพันธ์ การวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์ได้อย่างถูกต้อง
ด้านทักษะ	<ol style="list-style-type: none"> 2.1 เพื่อให้ผู้อ่านมีทักษะอ่านหนังสือเป็น สามารถเข้าใจข้อเท็จจริงและความคิดเห็นที่ปรากฏในหนังสือนั้น และจับใจความสำคัญและรายละเอียดของเรื่องได้ 2.3 เพื่อให้ผู้อ่านสามารถประเมินค่าวรรณคดีจากเรื่องที่อ่านออกมาเป็นความเรียงโดยใช้กลวิธีการเขียนที่เหมาะสม 2.3 เพื่อให้ผู้อ่านได้เพิ่มพูนความสามารถทางภาษาและศิลปะของการใช้ภาษาไทยในการสร้างสรรค์ผลงานของกวี 2.4 เพื่อให้ผู้อ่านได้ฝึกสังเกตและพัฒนาทักษะการคิดด้านต่าง ๆ เช่น คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ วินิจฉัย ตีความ และประเมินค่าเรื่องที่อ่านได้ ทำให้ได้มาซึ่งแนวคิดที่ปรากฏในวรรณคดี 2.5 เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงสาระหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง และสามารถอธิบายสาระหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นได้อย่างมีเหตุผล
ด้านเจตคติ	<ol style="list-style-type: none"> 3.1 เพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมไทย 3.2 เพื่อให้ผู้อ่านได้สนุกสนานเพลิดเพลินและได้ข้อคิดจากเรื่องที่อ่าน 3.3 เพื่อให้ผู้อ่านมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย เป็นผู้ที่มีนิสัยรักการอ่าน และเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทยเป็นอย่างไร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ว่า

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เข้าใจและสามารถปรับปรุงข้อคิดที่จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นจากวรรณคดีที่อ่าน รู้จักเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็กซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น ร้องบทร้องเล่นสำหรับเด็กในท้องถิ่น ท่องจำบทอาขยาน และบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจได้

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าใจและเห็นคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน เล่านิทานพื้นบ้าน ร้องเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่น นำข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดให้

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน วิเคราะห์ตัวละครสำคัญ วิถีชีวิตไทย

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 วิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์วรรณคดีเบื้องต้น รู้และเข้าใจลักษณะเด่นของวรรณคดี ภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีไทย ประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ และนำข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความสามารถทางวรรณคดีและวรรณกรรมไทยจากนักวิจัยของไทย มีงานวิจัยที่น่าสนใจ อาทิ

ธัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว (2562) ได้พัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีด้วย ACDEA เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาครุภาษาไทย โดยประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ การอ่านวิเคราะห์ การหาเงื่อนไข การหาข้อมูลสำคัญ การค้นพบคำตอบ และการบอกข้อคิดและการประยุกต์ใช้ ผลการศึกษาพบว่า หลังการใช้รูปแบบนักศึกษาครุมีทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสูงขึ้น

ประจักษ์ น้อยเหน้อย (2563) ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยตามแนวคิด Active Learning เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความซาบซึ้งในวรรณคดีไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยประเด็นการวัดความสามารถในการแก้ปัญหาสร้างสรรค์ ได้แก่ การระบุปัญหา การเสนอแนวทางแก้ไข การตัดสินใจใช้ทางเลือก การเผยแพร่ความคิด ผลการศึกษาพบว่า หลังการใช้รูปแบบนักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาสร้างสรรค์สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สุภัทรพงศ์ รวงผึ้งรุ่งโรจน์ (2563) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนรู้วรรณคดีไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยประเด็นที่ศึกษา คือ ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ความสามารถด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมและด้านการสื่อสารสารสนเทศ การรู้เท่าทันสื่อ และความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำและความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วรรณคดีไทยและความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทักษะในศตวรรษที่ 21 อยู่ในเกณฑ์การจัดอันดับคุณภาพมากที่สุด

ปาริชาติ จารุติลกุล (2564) ได้พัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีโดยใช้วิธีการสอนแบบ SQ4R ร่วมกับการเล่าเรื่องแบบดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความสามารถการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โดยประเด็นที่ศึกษาความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์ ได้แก่

1. การวิเคราะห์ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายการแต่งวรรณคดี 2) การพิจารณาารูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดี และ 3) การวิเคราะห์คุณค่าวรรณคดี
 2. การแปลความตีความ ได้แก่ 1) การอธิบายบอสาระสำคัญ 2) การตีความจากคำหรือข้อความที่มีความหมายโดยนัย
 3. การประเมินค่า ได้แก่ 1) บอกข้อคิดและแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยยกตัวอย่างประกอบ
- 2) ระบุข้อดี ข้อบกพร่องของวรรณคดี 3) การให้เหตุผลประกอบโดยมีหลักฐานหรือข้อความสนับสนุน 4) ระบุความสำคัญที่ได้จากวรรณคดี

เตือนใจ คคต (2565) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีตามทฤษฎีวิพากษ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ และการออกแบบการเรียนการสอนวรรณคดีของนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยประเด็นการวัดความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ ได้แก่ 1) การระบุสมมติฐานสำคัญตามความจริง 2) การคิดได้ตามลำดับขั้นต่อเนื่อง 3) การตีความหมายกระบวนทัศน์ 4) การเชื่อมโยงเหตุผลที่สัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรม สังคม และการเมือง และ 5) การปรับเปลี่ยนมุมมอง ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีความสามารถในการคิดไตร่ตรองวิพากษ์สูงขึ้นอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฉัตรนิพัฒน์ คำบ้านฝาย และคณะ (2566) ได้ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชนด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่า ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะและสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ดังต่อไปนี้

1. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการสื่อสารกับทักษะการอ่านออก (Reading) และ เขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetic) เกิดจากทักษะการสื่อสารจากการอ่าน การเขียน บันทึกผลการศึกษา การเรียบเรียงและใช้ภาษาในการทำรูปเล่มรายงานนำเสนอ การอ่านเพื่อศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติม การฟังและดูอย่างมีมารยาท และความสามารถในการสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มและชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมการคิดเลขเป็นจากการคำนวณงบประมาณและระยะเวลาในการลงพื้นที่

2. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการคิดกับทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม Creativity and Innovation) เกิดจากการลงมือออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานในการนำเสนอผลการศึกษาที่จะต้องคิดสร้างสรรค์ผลงาน เพราะหนึ่งในประเภทของคติชนท้องถิ่น คือ กลุ่มของงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นสื่อสร้างสรรค์ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมทักษะและความสามารถในการแก้ปัญหาจากการทำงานร่วมกับเพื่อนในกลุ่มได้

3. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการแก้ปัญหาทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) เกิดจากการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน และการใช้วิจารณญาณในการเลือกรับข้อมูลทางคติชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลมุขปาฐะจากคำบอกเล่า

4. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตกับความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรมและจริยธรรม (Compassion) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) และทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) จากความรับผิดชอบ มุ่งมั่น ตรงต่อเวลาในการทำงาน ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และความสามัคคีในหมู่คณะ ภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงานร่วมกัน การมีคุณธรรมจริยธรรม ที่จะไม่บิดเบือนข้อมูล ไม่ลักลอบเก็บข้อมูลในส่วนที่ผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาต รู้จักอดทนและรอคอยในการเก็บข้อมูลจนกว่าผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อม นอกจากนี้องค์ความรู้ในชุมชนอาจสามารถพัฒนาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนการได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ยอมรับ และปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของชุมชน

5. สมรรถนะสำคัญด้านความสามารถในการใช้เทคโนโลยีกับทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information and Media Literacy) และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) จากความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการเก็บข้อมูล หรือเทคโนโลยีในการนำเสนอ รวมถึงการรู้เท่าทันสื่อในการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมบนฐานข้อมูลออนไลน์ การเผยแพร่ข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรมตลอดจนจุดมุ่งหมายการสอนวรรณคดีที่เกิดกับผู้เรียน และแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความสามารถในวรรณคดีและวรรณกรรมไทยของนักวิจัยไทย สามารถสรุปขอบข่ายของสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทยได้ ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงสรุปสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

แนวคิด	สรุปขอบข่ายของ สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทย
1. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551)	1. สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน
2. ัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว (2562)	2. วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านพร้อมยกเหตุผลประกอบ
3. ประจักษ์ น้อยเหน้อย (2563)	3. อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน
4. สุภัทพงษ์ รวงผึ้งรุ่งโรจน์ (2563)	4. สรุปความรู้และข้อคิดจากการอ่านเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
5. ปาริชาติ จารุติลลกุล (2564)	5. เข้าใจข้อเท็จจริงและแสดงความคิดเห็นที่ปรากฏในหนังสือนั้นได้
6. เตือนใจ คคดี (2565)	6. ประเมินสิ่งที่อ่านออกมาเป็นความเรียงโดยใช้กลวิธีการเขียนที่เหมาะสม
7. ฉัตรนิพัฒน์ คำบ้านฝาย และคณะ (2566)	7. คติวิเคราะห์ ไคร่ครวญ ดีความ แยกแยะ และพิจารณาเรื่องที่อ่านได้ ทั้งรูปแบบ เนื้อหา กลวิธี และการใช้ภาษา
	8. มีความซาบซึ้ง เกิดสุนทรียภาพ เห็นคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน
	9. สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระและหลากหลาย ประยุกต์ใช้ถ่ายทอดในชีวิตประจำวัน

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทยที่ผู้สอนจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทยได้อย่างลึกซึ้งและประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ โดยสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทยมีตัวชี้วัดและพฤติกรรมบ่งชี้ ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

ตัวชี้วัด สมรรถนะวรรณคดี และวรรณกรรมไทย	พฤติกรรมบ่งชี้
ตัวชี้วัดที่ 1 ความสามารถในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม	1.1 สรุปเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน 1.2 เข้าใจข้อเท็จจริง 1.3 แสดงความคิดเห็นที่ปรากฏในหนังสือนั้นได้
ตัวชี้วัดที่ 2 ความสามารถในการไตร่ตรองวิพากษ์วิจารณ์	2.1 วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่านพร้อมยกเหตุผลประกอบ 2.2 อธิบายคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน 2.3 คติวิเคราะห์ ไคร่ครวญ ดีความ แยกแยะ และพิจารณาเรื่องที่อ่านได้ ทั้งรูปแบบ เนื้อหา กลวิธีการประพันธ์ และการใช้ภาษา
ตัวชี้วัดที่ 3 ความสามารถในการประเมินค่า	3.1 สรุปความรู้และข้อคิดจากการอ่านเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง 3.2 ประเมินสิ่งที่อ่านออกมาเป็นความเรียงโดยใช้กลวิธีการเขียนที่เหมาะสม 3.3 เกิดสุนทรียภาพเห็นคุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม
ตัวชี้วัดที่ 4 ความสามารถในการสืบทอดประยุกต์ใช้	4.1 สะท้อนคิดอย่างสร้างสรรค์ เป็นเหตุเป็นผล 4.2 สร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสืบทอด อนุรักษ์ ต่อยอดโดยวิธีที่เหมาะสม 4.3 เกิดการสืบทอดในชีวิตประจำวัน

เหตุใดคติชนจึงมีความสำคัญต่อวรรณคดีและวรรณกรรม

ความหมายของคติชนวิทยา นักวิชาการด้านคติชนวิทยา มานุษยวิทยา ให้คำจำกัดความ หรืออธิบายความหมายของคติชนวิทยาไว้อย่างหลากหลาย อาทิ Bascom (1965) ให้ความหมายของคติชน หมายถึง นิทานปรัมปรา ตำนาน นิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ปริศนา บทกวีนิพนธ์ และรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะอย่างอื่นอย่างหลากหลาย โดยมีคำพูดหรือถ้อยคำที่เปล่งออกมาเป็นสื่อกลาง ดังนั้นเราจึงสามารถให้คำจำกัดความคำว่าคติชนได้ว่า หมายถึง ศิลปะการใช้ถ้อยคำ และกึ่งแก้ว อุตถากร (2520) ให้ความหมายของ “คติชน” คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสนใจนำมาศึกษา ส่วนคำว่า “คติชนวิทยา” หมายถึง วิชาซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกที่สืบทอดกันมาทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่มด้วย จะเห็นได้ว่า คติชน คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่า บทกวี นิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ปริศนา วรรณคดี วรรณกรรมและศิลปะการใช้ถ้อยคำที่สะท้อนถึงความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชนที่แฝงคุณค่าทางสังคม อีกทั้งคติชนยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผ่านภายในและระหว่างกลุ่มชนที่สืบทอดต่อกันมาหลายรุ่น

คติชน มีความสำคัญหลายประการ มัลลิกา คณานุรักษ์ (2550) กล่าวว่า คติชนช่วยให้รู้จักสภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งถือว่าคติชนวิทยาเป็นพื้นฐานชีวิตของคนในท้องถิ่น คติชนเป็นกรอบให้ชีวิตของคนในกลุ่มอยู่ในขอบเขตที่นิยมกัน ว่าดีและถูกต้อง คติชนเป็นมรดกที่มีคุณภาพทางศิลปะและทางศาสตร์ เป็นบ่อเกิดวรรณคดีที่สำคัญของชาติ คติชนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนและคติชนให้ความบันเทิงต่อคนในท้องถิ่น ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของคติชนออกเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ดังที่ Brunvand (1968) และ Oring (1973) ได้กำหนดไว้ดังนี้ 1. คติชนภาษา (Verbal folklore) เป็นคติชนประเภทที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการกำหนดความหมาย สื่อสารถ่ายทอด หรือบ่งบอกเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ภาษิต คำพูด เรื่องเล่าพื้นบ้าน ปริศนาคำทายพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านและเรื่องขำขัน และเพลงพื้นบ้าน 2. คติชนอมุขปาฐะ (Non-verbal folklore) เป็นคติชนประเภทที่ไม่ต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารถ่ายทอด หรือบ่งบอกเรื่องราวต่าง ๆ โดยตรง แต่จะใช้เป็นสิ่งของต่าง ๆ เพื่อบอกเล่าหรือถ่ายทอดเรื่องราว เช่น สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน ศิลปะพื้นบ้าน และการแต่งกายพื้นบ้าน 3. คติชนผสม (Partly verbal folklore) เป็นคติชนที่ผสมผสานกันระหว่างคติชนมุขปาฐะและอมุขปาฐะ เช่น ความเชื่อคติเกี่ยวกับโชคลางและสิ่งเหนือธรรมชาติ การละเล่นพื้นบ้าน ละครพื้นบ้าน และประเพณีพื้นบ้าน จากความหมาย ความสำคัญ และประเภทของคติชน จะกล่าวได้ว่า วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งในการถ่ายทอดคติชน

คติชนจึงมีความสำคัญต่อวรรณคดีและวรรณกรรม กล่าวคือ คติชนเป็นแหล่งที่มาของเนื้อหาและโครงเรื่อง เนื่องจากวรรณคดีและวรรณกรรมมักมีที่มาจากนิทานพื้นบ้าน ตำนาน และเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาในท้องถิ่น สะท้อนความเชื่อและวิถีชีวิต สอดแทรกความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในอดีต อีกทั้งวรรณคดีและวรรณกรรมส่วนใหญ่ก็นำเอาสำนวน สุภาษิต คำพังเพยที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการประพันธ์บทกวี มีการผสมผสานระหว่างเรื่องราวในวรรณคดีกับความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นข้อมูลทางคติชนที่สำคัญ นอกจากนี้วรรณคดีและคติชนต่างมีบทบาทในการให้ความบันเทิงและอบรมสั่งสอนคนในสังคมซึ่งถือว่าเป็นบทบาทในการถ่ายทอดคติความเชื่อ ค่านิยม และแบบแผนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม การศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมในเชิงคติชน ช่วยให้เข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อของคนในอดีตได้ลึกซึ้ง วรรณคดีและวรรณกรรมจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาคติชนเพราะบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของคนไว้ (มัลลิกา คณานุรักษ์, 2550)

เหตุใดต้องสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน

การศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน ผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจจุดมุ่งหมาย ความสอดคล้องกันระหว่างวรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนให้เกิดความเข้าใจ ผู้สอนจึงจะสามารถจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุผลสำเร็จ เบญจฉวีศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย (2562) กล่าวว่า คติชน (folklore) หมายถึง เรื่องราวที่เกี่ยวกับความคิด ความเชื่อ แบบแผน วิถีชีวิต ศิลปะและวัฒนธรรมของมนุษย์ ส่วนคติชนวิทยา (folkloristics) เป็นการอธิบายคติชนอย่างเป็นระบบ โดยจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท วิเคราะห์ และสังเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นคติชนของ

ชาวบ้านอย่างเป็นระบบโดยใช้วิธีการศึกษาทั้งแบบอุปนัยและนิรนัย เพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวคติชนได้อย่างถูกต้องชัดเจน ส่วนคติชนประยุกต์ (Applied folklore) เป็นการศึกษาและใช้ประโยชน์เรื่องราวคติชนในแง่มุมต่าง ๆ โดยจำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับการนำคติชนไปปรับใช้อย่างเหมาะสม เช่น คติชนเกี่ยวกับภาษิตก็สามารถประยุกต์ใช้กับการกล่อมเกลากฎติกรรมนิสัยของมนุษย์ จึงจำเป็นที่ต้องประยุกต์ใช้คติชนที่ทำหน้าที่ขัดเกลากฎติกรรมมนุษย์ให้เข้ากับวรรณคดีและวรรณกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินที่แฝงไปด้วยคติสอนใจหรือถ่ายทอดวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การประยุกต์คติชนประเภทวรรณกรรม เป็นการประยุกต์วรรณกรรมและบทประพันธ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้นิทานพื้นบ้านเพื่อการบันเทิงและเป็นอุทาหรณ์สอนเยาวชน เช่น นิทานเรื่องพระยาทรงพระยาพาน ผาแดงนางไอ่ ก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เป็นต้น การใช้บทกวีหรือคำประพันธ์เพื่อเป็นการสอนทั้งเนื้อหาและรูปแบบ เช่น สุภาษิตสอนหญิง โคลงโลกนิติ เป็นต้น การใช้บทเพลงที่มีความหมายลึกซึ้งกินใจเพื่อปลุกใจ กระตุ้นความรักความสามัคคีของคนในชาติ เช่น ตื่นเถิดชาวไทย ตันตระกูลไทย รักเมืองไทย เป็นต้น ซึ่งคติชนในที่นี้เป็นการสื่อด้วยภาษาที่มีการนำมาสร้างสรรค์ด้วยศิลปะทางภาษา หรือวรรณศิลป์ เช่น บทกวี โคลงกลอน นิทานปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน มหรสพ มหากาพย์ เพลง บทประพันธ์ร้อยแก้ว เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

ปัจจุบันมีการนำคติชนไปประยุกต์หรือใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ดังที่ Dorson (1971) ได้นิยามคติชนวิทยาประยุกต์เป็น 3 ความหมาย ซึ่งได้มีการนำมาใช้ในการศึกษาในปัจจุบันด้วย คือ คติชนวิทยาประยุกต์เป็นเรื่องของการปฏิรูปสังคม คติชนวิทยาประยุกต์เป็นเรื่องของการนำภูมิปัญญาและเทคนิควิธี (Know-how) มาใช้ และคติชนวิทยาประยุกต์เป็นเรื่องของการประยุกต์แนวคิดและบริบทมาใช้ในการสอนและการวิจัยในแขนงวิชาอื่น เช่น ประวัติศาสตร์ และวรรณกรรม เพื่อให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาบางวิชาได้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำความรู้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้ เช่น การสร้างหลักสูตรเนื้อหาวิชาที่มีเนื้อหาแบบพหุนิยม (Pluralistic Education) การเล่านิทานประกอบ หรือสอดแทรกคติชนในเนื้อหาการเรียนการสอนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกัน อันเนื่องมาจากสภาพบริบทและสังคมในชาติพื้นฐันั้น ๆ สอดคล้องกับ Haut and Jones (1975) ได้เสนอให้จัดการเรียนการสอนแบบพหุนิยม (Pluralistic Education) เพื่อลดความขัดแย้งในชั้นเรียน นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีการประยุกต์แนวคิดคติชนกับการสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้อง และสร้างความกลมกลืนในระหว่างผู้เรียนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อันจะช่วยส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้ดีขึ้นได้

นอกจากนี้คติชนยังช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอัตลักษณ์ของชนชาติตนเอง ทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณี และสังคม อีกทั้งภาษาและการใช้ถ้อยคำ (Linguistics and verbal usages) คติชนด้านภาษาและการใช้ถ้อยคำ ได้มีผู้นำมาประยุกต์ใช้ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกในทางสร้างสรรค์ของเยาวชน เช่น อดทน ขยัน ประหยัด เป็นต้น อีกทั้งบทสวดมนต์ใช้เพื่อปลุกเสกพิธีกรรมเป็นการเสริมความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนภาษิตได้นำมาใช้เป็นถ้อยคำเตือนสติเพื่อให้เกิดความยับยั้งชั่งใจ ความรอบคอบ และเห็นถูกเป็นถูก เห็นผิดเป็นผิด เช่น ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายของคนดี และความรักคือการเสียสละ เป็นต้น อีกทั้งคำพังเพยได้นำมาใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นอุทาหรณ์สอนใจ เช่น ระยะเวลาพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน อนึ่งคติชนประเภทวรรณกรรม เป็นคติชนที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ โดยการผูกเรื่องราวชวนให้ติดตามอ่าน วรรณกรรมจะมีทั้งส่วนที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภาษิต คุณธรรม อุปมาอุปไมย และวรรณศิลป์แบบต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยสร้างสรรค์ความคิด ความเชื่อ ระบบคุณค่าและเข้าใจสภาพวิถีชีวิตของคนยุคโบราณ เช่น วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน พระราชนิพนธ์สิบสองเดือน เป็นต้น เมื่อนำวรรณกรรมเหล่านี้มาวิเคราะห์วิจารณ์และหยิบยกเอาส่วนที่เป็นแก่นหรือคุณค่าออกมา ก็จะสามารถนำมาประยุกต์กับวิถีการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นผู้สอนสามารถนำเอาคติชนประเภทวรรณกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้และการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริพร ณ ถลาง (2563) ที่ว่า คติชนมีบทบาทในการอบรมระเบียบสังคมและรักษาบรรทัดฐานของสังคม และบทบาทดังกล่าวนี้จะเห็นว่า มีความสัมพันธ์อย่างตรงไปตรงมากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งประเภทของคติชนวรรณกรรมที่เหมาะสมกับการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ ได้แก่ ภาษิตคำสอน คำอุปมา นิทาน เพลง บทละคร คำขวัญ เรื่องเล่า ตำนาน เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนนั้นเปรียบเสมือนเป็นพี่น้องกัน มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เพียงแต่วรรณคดีและวรรณกรรมทำหน้าที่ให้ความเพลิดเพลิน ดึงดูดความสนใจ สร้างสุนทรียภาพ สร้างความจรรโลงใจ เกิดความรู้สึกนึกคิดให้กับผู้อ่าน ในส่วนของคติชนทำหน้าที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และที่สำคัญเป็นเครื่องมือขัดเกลากความเป็นมนุษย์ในสังคม คติชนจึงแฝงอยู่ในวรรณคดีและวรรณกรรมอย่างแนบเนียน และส่งต่อไปยังรุ่นสู่รุ่น

ดังนั้น จากบทบาทหน้าที่ของวรรณคดีและวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่ของคติชนที่กล่าวข้างต้น ผู้สอนควรปรับเปลี่ยนแนวการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยในเชิงอนุรักษ์จากที่มุ่งแปลความหมายเพียงอย่างเดียว เป็นการสอนเชิงคติชน โดยพิจารณาสิ่งที่ผู้ประพันธ์พยายามจะถ่ายทอดผ่านวรรณคดีและวรรณกรรม โดยใช้หลักการพื้นฐานทางคติชนมาเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างความเชื่อมโยงประยุกต์ใช้วรรณคดีและวรรณกรรมฐานคติชนกับประสบการณ์ของผู้เรียนเอง ดังนั้นการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนเป็นอีกหนึ่งวิธีสอนที่ผู้สอนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมได้ ท้ายที่สุดแล้วผู้เรียนจะเกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและวรรณกรรม และผู้เรียนจะเป็นส่วนหนึ่งในการขัดเกลาสังคมผ่านตัวผู้เรียนเอง และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

แนวคิดสำคัญการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยและแนวคิดทางคติชน

แนวคิดการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยและแนวคิดทางคติชน มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนหลากหลายแนวคิด พอสรุปได้ดังนี้

แนวคิดการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทย

1. แนวคิดสุนทรียศาสตร์ในวรรณคดี (Aesthetics in Literature) รีนฤทัย สัจจพันธุ์ (2544), บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2544) กล่าวว่าสุนทรียศาสตร์ในวรรณคดี เป็นการศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบที่ทำให้วรรณคดีมีความงามและคุณค่า ซึ่งแนวคิดนี้รวมถึงการศึกษารูปแบบการเขียน สัญลักษณ์ เรื่องราว การใช้ภาษาที่สร้างอารมณ์และภาพลักษณ์ต่าง ๆ รวมถึงการสื่อสารแนวคิดและปรัชญาต่าง ๆ ผ่านตัวอักษร แนวคิดสำคัญในสุนทรียศาสตร์ในวรรณคดี ได้แก่ 1) รูปแบบและโครงสร้าง (Form and Structure) การวิเคราะห์วิธีการที่ผู้เขียนสร้างสรรค์โครงเรื่อง การใช้คำ การสร้างจังหวะและโครงสร้างของประโยค และวิธีการที่สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อความรู้สึกและการรับรู้ของผู้อ่าน 2) สัญลักษณ์และสัญญาณ (Symbols and Signs) การศึกษาการใช้สัญลักษณ์และสัญญาณต่าง ๆ ในวรรณคดีเพื่อสื่อความหมายที่ลึกซึ้ง และวิธีที่ผู้อ่านตีความและเชื่อมโยงสัญลักษณ์เหล่านี้กับประสบการณ์ของตนเอง 3) อารมณ์และความรู้สึก (Emotion and Feeling) การวิเคราะห์วรรณคดีในแง่ของอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้เขียนสร้างขึ้นและวิธีที่สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อผู้อ่าน 4) ความงามทางภาษา (Beauty of Language) การศึกษาการใช้ภาษาในวรรณคดีที่สร้างความงาม ความลึกซึ้ง และความประทับใจ ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำ การเล่นคำ หรือการเปรียบเทียบ 4) แนวคิดและปรัชญา (Ideas and Philosophy) การสำรวจแนวคิดและปรัชญาที่แฝงอยู่ในวรรณคดี และวิธีที่ผู้เขียนใช้วรรณคดีเป็นสื่อในการสื่อสารแนวคิดเหล่านี้

2. แนวคิดมาร์กซิสต์ Raymond (1977) กล่าวว่า สาระสำคัญของแนวคิดมาร์กซิสต์ วรรณกรรมสามารถเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติสังคมได้ มุ่งพิจารณาความเป็นจริงของสังคม เพราะวรรณกรรมเป็นระบบการผลิตที่ผ่านโครงสร้างสังคม สภาพความคิด จิตใจ และอุปนิสัยของผู้คน งานวรรณกรรมจึงสะท้อนสภาพจิตของคนในสังคมโดยมีนักเขียนเป็นตัวแทนนำเสนอ ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม การอ่านวิเคราะห์วิจารณ์ตามแนวมุ่งพิจารณาความเชื่อมโยงของเนื้อหาวรรณกรรมกับสังคม รวมถึงอิทธิพลที่วรรณกรรมนั้นมีผลกระทบต่อชีวิตคนในสังคม

3. แนวคิดประวัติศาสตร์ ตำนานและชีวประวัติ วรวัชรณ์ ศรียาภัย (2564) กล่าวว่า แนวคิดตำนานมุ่งแสดงข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นในคุณค่าของวรรณกรรมอันไม่จำกัดเฉพาะเพียงเวลาในอดีตช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น แต่จะเกี่ยวข้องกับความรู้นิเวศวิทยาในด้านอื่น เช่น คติชนวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิเคราะห์ และสังคมวิทยา โดยมุ่งใช้ความรู้ที่ได้สืบหาแบบแผนของวัฒนธรรมเบื้องต้นบางประการของมนุษย์ที่ปรากฏในตัวบท

4. แนวคิดศีลธรรมและคติคำสอน ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539) กล่าวถึงการวิจารณ์ในลักษณะนี้ว่า การวิจารณ์ตามแนวคิดศีลธรรมได้รับความนิยมมาก นักวิจารณ์กลุ่มนี้เชื่อว่า วรรณคดี คือ การวิจารณ์ชีวิต หน้าที่หลักของวรรณคดี คือ การสอนคติธรรมทั้งในเชิงศาสนาและเชิงปรัชญา กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ วรรณคดีมีหน้าที่มุ่งสอนและให้ข้อคิดในการประพฤติตน การดำรงชีวิต สอนให้คนทำดีและเสนอเรื่องความจริงในชีวิต การวิจารณ์จึงไม่ได้อยู่แค่วิจารณ์วิธีการหรือรูปแบบการแต่ง (คุณค่าทางวรรณศิลป์) อย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญต่อเนื้อหาและถือว่าเนื้อหาสาระในวรรณคดีควรเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมมนุษย์อีกนัยหนึ่ง

5. แนวคิดวรรณคดีทางสังคม ทศวรรษ ไชยะกุล (2544) กล่าวถึงวรรณกรรมกับสังคมว่า กวีเป็นผู้สร้างวรรณกรรม สังคมคือเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ระบบวัฒนธรรมเดียวกัน ดังนั้นกวีก็คือหน่วยหนึ่งของสังคม สิ่งที่กวีเขียนขึ้นก็ย่อมจะเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมหรือได้รับอิทธิพลจากสังคมนั้นๆ รวมถึงสิ่งที่กวีต้องการจะแสดงอุดมคติ หรือสิ่งที่คิดว่าน่าจะมีในสังคม ไม่ว่าจะกวีจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม จึงมีคำกล่าวที่ว่าวรรณคดี คือ กระจกเงาส่องภาพสังคม

แนวคิดทางคติชน

1. แนวคิดทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชน Bascom (1954) เป็นนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงในด้านการศึกษาร่องคติชน เขาได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของคติชนไว้ในงานเขียนของเขา บทบาทและหน้าที่ของคติชนตามแนวคิดของบาสคอมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านหลัก ๆ ดังนี้

- 1) การให้ความบันเทิง (Amusement) คติชนเป็นแหล่งความบันเทิงสำหรับคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นนิทาน ตำนาน เพลงพื้นบ้าน หรือเรื่องเล่าต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความสนุกสนานและผ่อนคลายให้กับผู้ฟัง
- 2) การถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม (Culture Preservation) คติชนมีบทบาทในการถ่ายทอดและรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการเล่าเรื่อง การร้องเพลง และการปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ
- 3) การสอนและให้ความรู้ (Education) คติชนมีบทบาทในการสอนและให้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยม ศีลธรรม และบทเรียนชีวิต ผ่านเรื่องราวที่มีข้อคิดและคติสอนใจ ทำให้ผู้ฟังได้รับความรู้และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 4) การเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน (Community Cohesion) คติชนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความสัมพันธ์ในชุมชน โดยการทำให้คนในชุมชนมีเรื่องราวและประเพณีร่วมกัน ซึ่งช่วยทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

2. แนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมของ Malinowski (1944) เป็นแนวคิดสำคัญในการศึกษาคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา โดยมุ่งอธิบายบทบาทและหน้าที่ของวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ Malinowski เสนอว่าองค์ประกอบทางวัฒนธรรมทุกรูปแบบ รวมถึงคติชนต่าง ๆ ล้วนมีหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ตามทฤษฎีนี้ Malinowski แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ความต้องการขั้นพื้นฐานทางชีวภาพ ความต้องการทางสังคม และความต้องการเชิงบูรณาการ โดยเชื่อว่าคติชนและวัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านี้โดยเฉพาะ Malinowski ให้ความสำคัญกับการศึกษาภาคสนามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของคติชนในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง พิธีกรรม ความเชื่อทางไสยศาสตร์ และตำนานต่าง ๆ ล้วนมีหน้าที่เฉพาะในการตอบสนองความต้องการของสังคม ในด้านคติชน Malinowski เสนอว่าตำนานและเรื่องเล่าพื้นบ้านมีหน้าที่สำคัญในการอธิบายที่มาของพิธีกรรม ให้การศึกษาทางสังคม รักษามาตรฐานทางพฤติกรรม และเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคล นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมและถ่ายทอดค่านิยมสำคัญจากรุ่นสู่รุ่น

3. แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของ Radcliffe-Brown (1952) เป็นแนวคิดสำคัญในการศึกษาคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา โดยมองว่าสังคมเป็นระบบที่ประกอบด้วยโครงสร้างและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน โครงสร้างทางสังคมคือแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างประชากรและสิ่งแวดล้อมที่คงอยู่ได้นาน ซึ่งเกิดจากการกระทำระหว่างกันทางสังคม บรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของพฤติกรรม หน้าที่สำคัญของโครงสร้างคือการสร้างเสถียรภาพและการคงอยู่ของระบบสังคม โดยคติชนและองค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนมีหน้าที่เฉพาะในการธำรงรักษาโครงสร้างสังคม เขาให้ความสำคัญกับการศึกษาบทบาทของสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะระบบเครือญาติ ซึ่งเขามองว่าเป็นหลักการจัดระเบียบที่สำคัญที่สุดในสังคม แนวคิดสำคัญ คือ การมองสังคมเป็นระบบที่มีการปรับตัวเพื่อรักษาสมดุล โดยการเปลี่ยนแปลงในส่วนของสังคมจะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างที่น่าสนใจคือแนวคิดเรื่อง “ความสัมพันธ์แบบสนุกสนานรื่นเริง” (Joking Relations) ซึ่งประกอบด้วยความเป็นมิตรและศัตรู มีลักษณะเหมือนการหยอกล้อกันในสังคมไทย ความสัมพันธ์แบบนี้มักพบในหมู่บุคคลที่มีสถานภาพเฉพาะ เช่น ระหว่างลูกเขยกับแม่ยาย เป็นต้น อีกทั้งการใช้ข้อมูลชาติพันธุ์เพื่อแสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอยู่ระหว่างคนที่มีความผูกพันกันทางสังคม แต่มีความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างกัน การยอมรับและจัดการกับความขัดแย้งอย่างเป็นทางการผ่านความสัมพันธ์แบบนี้ช่วยลดโอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งรุนแรง และทำให้สังคมทั้งหมดคงอยู่ต่อไปได้

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการสอวรรณคดีและวรรณกรรมไทยและแนวคิดทางคติชน เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในสังคม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามยุคสมัยต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากกวีเป็นผู้สร้างวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อใช้ใน

การเล่าเรื่องผนวกกับจินตนาการ ใช้คติชนเป็นเนื้อเรื่องหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่กวีต้องการสะท้อน ดังนั้นวรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนยังคงเป็นส่วนสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละแห่งนั้น ๆ ไว้ให้คงอยู่สืบไป จากแนวคิดดังกล่าวจึงเป็นคำถามที่ว่าจะนำแนวคิดมากำหนดแนวการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนให้สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างไร ผู้เขียนจึงสรุปแนวทางการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมด้วยแนวคิดทางคติชนได้ ดังนี้

1. นำข้อมูลคติชนที่ปรากฏในวรรณคดีมาใช้ในการสอน เช่น นิทาน ตำนาน เพลงพื้นบ้าน สำนวนสุภาพสัท เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
 2. วิเคราะห์องค์ประกอบทางคติชนในวรรณคดี เช่น ตัวละคร เหตุการณ์ ความเชื่อ ประเพณี ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง
 3. เชื่อมโยงเนื้อหาวรรณคดีกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจที่มาและความหมายของเรื่องราวในวรรณคดี
 4. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวรรณคดีในฐานะคติชน เช่น การให้การศึกษ่า อบรมสั่งสอน รักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม
 5. ใช้ข้อมูลคติชนในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของวรรณคดีได้ดียิ่งขึ้น
 6. ฝึกให้ผู้เรียนเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาในท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับวรรณคดีที่เรียน
 7. ใช้สื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การทำโครงการ เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาวรรณคดีและคติชนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น
 8. เน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวรรณคดีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
- การสอนในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวรรณคดีอย่างลึกซึ้ง เห็นคุณค่าของวรรณคดีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งเกิดสมรรถนะทางวรรณคดีและวรรณกรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนอย่างไรให้เกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม

จากความสำคัญของสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยมีจุดมุ่งหมายในการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยให้ผู้เรียนมีคุณภาพประกอบไปด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ตลอดจนเกิดสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม 4 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความสามารถในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม ความสามารถในการไตร่ตรองวิพากษ์วิจารณ์ ความสามารถในการประเมินค่า ความสามารถในการสืบทอดประยุกต์ใช้ ประกอบกับแนวคิดการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน ที่ว่าวรรณคดีและวรรณกรรมกับคติชนนั้นเปรียบเสมือนเป็นพี่น้องกันมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน เพียงแต่วรรณคดีและวรรณกรรมให้ความเพลิดเพลิน ดึงดูดความสนใจ สร้างสุนทรียภาพ สร้างความจรรโลงใจ เกิดความรู้สึกรักใคร่ให้กับผู้อ่าน ในส่วนของคติชนทำหน้าที่เชื่อมโยงวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และที่สำคัญเป็นเครื่องมือขัดเกลาความเป็นมนุษย์ในสังคม คติชนจึงแฝงอยู่ในวรรณคดีและวรรณกรรมอย่างแนบเนียนและส่งต่อไปยังรุ่นสู่รุ่น ผู้เขียนได้วิเคราะห์แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นมาเรียบเรียงนำเสนอวิธีการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเชื่อมโยงสู่วรรณกรรม เป็นการจัดการเรียนการสอนสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวรรณคดีและวรรณกรรมกับประสบการณ์ของผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเริ่มคิดและตั้งคำถามเกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่ต้องเรียนรู้
2. ขั้นสำรวจคติชนผ่านวรรณกรรม เป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาคติชนและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาคติชนกับเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อเพิ่มความเข้าใจ อาจจะยกตัวอย่างและเอกสารประกอบเพื่อทำให้ผู้เรียนเห็นภาพชัดเจนขึ้น และเป็นการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการคิดวิเคราะห์และอภิปรายในขั้นตอนต่อไป

3. ชั้นวิเคราะห์และตีความคติชน เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะการวิเคราะห์และวิพากษ์คติชนในวรรณคดีและวรรณกรรมหรือเรื่องที่อ่าน ประเด็นประเภทของคติชนและบทบาทหน้าที่ของคติชน โดยกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ผ่านการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริง

4. ชั้นกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ความรู้ผ่านการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกัน การแสดงบทบาทสมมติหรือบทละครช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาคติชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติจริงที่เสริมสมรรถนะทางวรรณคดีและวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี

5. ชั้นสะท้อนผลและสรุปทบทวน เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสะท้อนผลช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างบทเรียนกับชีวิตจริง เสริมสร้างความเข้าใจที่ยั่งยืน เน้นคุณค่าของประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับ

6. ชั้นพลังสร้างสรรค์สังคม เป็นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสืบทอด อนุรักษ์ ต่อยอด โดยวิธีที่เหมาะสมตามความสามารถความถนัดของกลุ่มผู้เรียนเผยแพร่สู่สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและภูมิปัญญาในการเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอด อนุรักษ์ ศึกษาวรรณคดีไทยและการขัดเกลาสังคมและจิตใจของผู้คน

เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจวิธีการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมมากยิ่งขึ้นและนำไปใช้ได้อย่างถูกต้อง ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน โดยจะยกตัวอย่างการเรียนรู้ หัวข้อ “การเรียนรู้คติชนผ่านวรรณกรรมเรื่อง พระลอ” เวลาเรียน 3 ชั่วโมง ดังนี้

ตัวอย่างขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน หัวข้อ “การเรียนรู้คติชนผ่านวรรณกรรมเรื่อง พระลอ” เวลาเรียน 3 ชั่วโมง

ขั้นที่ 1 เชื่อมโยงสู่วรรณกรรม เวลา 15 นาที

- 1) ครูเปิดชั้นเรียนด้วยการเล่าเรื่องย่อของ พระลอ เพื่อกระตุ้นความสนใจ
- 2) ตั้งคำถามเชิงกระตุ้น เช่น
“นักเรียนคิดว่าในเรื่อง พระลอ มีความเชื่อหรือชนบะอะไรที่สำคัญ”
“ถ้านักเรียนอยู่ในยุคนั้น นักเรียนจะปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องโชคชะตาอย่างไร”

ขั้นที่ 2 สார்วจคติชนผ่านวรรณกรรม เวลา 40 นาที

- 1) ครูอธิบายแนวคิดคติชน เช่น ชนบการแต่งงาน การบูชาผี และโชคชะตา
- 2) นำเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น
ทฤษฎีหน้าที่นิยม: ชนบการแต่งงานในเรื่อง พระลอ ทำหน้าที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน
ทฤษฎีโครงสร้างนิยม: วิเคราะห์โครงสร้างเรื่องเล่าซ้ำ ๆ ของการสมหวังและผิดหวังในความรัก

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์และตีความคติชน เวลา 60 นาที

- 1) แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละ 5-6 คน เพื่อทำ การอภิปราย โดยให้วิเคราะห์ความเชื่อและคติชนที่ปรากฏใน พระลอ
กลุ่ม 1 วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องโชคชะตาและความรัก
กลุ่ม 2 ศึกษาชนบการแต่งงานในสังคมโบราณ
กลุ่ม 3 วิเคราะห์การบูชาผีในเรื่อง พระลอ
- 2) ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 กิจกรรมสร้างสรรค์ เวลา 30 นาที

- 1) ให้ผู้เรียนร่วมกันสร้างบทละครสั้น โดยใช้ความรู้ทางคติชน จาก เรื่องพระลอ เช่น สร้างบทละครฉากพิธีแต่งงานตามชนบประเพณี หรือบทละครฉากที่เกี่ยวกับโชคชะตา อย่างสร้างสรรค์
- 2) ให้กลุ่มที่สร้างละครสำเร็จ จำลองการแสดงสั้น ๆ ในชั้นเรียน

ขั้นที่ 5 การสะท้อนผลและสรุปบทเรียน เวลา 20 นาที

- 1) ครูและผู้เรียนร่วมกันสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยถามคำถามปลายเปิด เช่น
“นักเรียนได้เรียนรู้อะไรจากคติชนใน พระลอ บ้าง”
“ความเชื่อในเรื่องนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตปัจจุบันของเราอย่างไร”
- 2) ครูสรุปบทเรียนโดยเน้นคุณค่าทางคติชนและการเรียนรู้จากวรรณกรรม

ขั้นที่ 6 ขั้นพลังสร้างสรรค์สังคม เวลา 15 นาที

- 1) ครูมอบหมายภาระงานให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสืบทอด อนุรักษ์ ต่อยอดด้วยวิธีที่เหมาะสมตามความสามารถความถนัดของกลุ่มศึกษา เช่น การสร้างการ์ตูนแอนิเมชัน การทำหนังสือเล่มเล็ก การวาดภาพจากวรรณคดีและวรรณกรรมสะท้อนสังคม การแสดงบทละครสั้น ฯลฯ และเผยแพร่สู่สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งในวรรณคดีและภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งในการสืบทอด อนุรักษ์ วรรณคดีและวรรณกรรมไทย ตลอดจนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง และการขัดเกลาสังคมและจิตใจของผู้คนทุกเพศทุกวัย

บทสรุป

การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยเป็นหัวใจสำคัญในเชิงวัฒนธรรม การศึกษา และสังคม โดยมีบทบาทในการสะท้อนความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างสรรค์และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สร้างเอกลักษณ์และความภูมิใจในชาติ ช่วยให้คนไทยรู้สึกผูกพันและมีความรักในวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของตน และที่สำคัญวรรณคดีและวรรณกรรมไทยมักแฝงด้วยคติชน ข้อคิดและบทเรียนทางศีลธรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และความเสียสละ ความเชื่อ ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมขัดเกลาสังคมและจิตใจของผู้คนในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ผู้สอนควรปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม จากการสอนเน้นแต่เนื้อหาแบบเดิม ๆ มุ่งวรรณคดีและวรรณกรรมไทยเป็นมรดกของชาติที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่ถาวรสืบไป และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับความต้องการและความสนใจของนักเรียนได้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน ซึ่งมี 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเชื่อมโยงสู่วรรณกรรม ขั้นสำรวจคติชนผ่านวรรณกรรม ขั้นวิเคราะห์และตีความคติชน ขั้นกิจกรรมสร้างสรรค์ขั้นการสะท้อนผลและสรุปบทเรียน และขั้นพลังสร้างสรรค์สังคม ไว้เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการจัดการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมไทย ที่สามารถเสริมสร้างสมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรมไทย อันได้แก่ ความสามารถในการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรม ความสามารถในการไตร่ตรองวิพากษ์วิจารณ์ ความสามารถในการประเมินค่า และความสามารถในการสืบทอดประยุกต์ใช้ การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนจะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนวรรณคดีและวรรณกรรม เห็นความสำคัญของวรรณคดีและวรรณกรรมไทยกับคติชน เป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวัน มีคุณค่าต่อตนเองและต่อสังคม ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรมอย่างมีความหมาย สนุก เพลิดเพลิน สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตเข้ากับประสบการณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชนได้อย่างลงตัว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
กึ่งกาญจน์ บุรณสินวัฒน์กุล. (2560). จะสอนวรรณคดีอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(4), 203-213.
กึ่งแก้ว อัครถาวร. (2520). *คติชนวิทยา*. คุรุสภา.

- กุสุมา รักษมณี. (2547). *วรรณสารวิจัย*. แม่คำพาง.
- ขวัญชนก นัยเจริญ. (2566). *วรรณกรรมวิจารณ์*. การพิมพ์ต่อทคอม.
- ชั้นฉชัย อธิเกียรติ. (2562). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาภาษาไทย CTH 3109 (TL 316)* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฉัตรนิพัฒน์ คำบ้านฝาย, พรสุดา อินทร์สาน และสิระ สมนาม. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยฐานชุมชน ด้วยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางคติชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 25(2), 327-340.
- ดวงมน จิตรจันทน์. (2533). มโนทัศน์สำคัญในวรรณคดีวิจารณ์และวรรณคดีศึกษา: จากการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(2), 95-108.
- เดือนใจ คดี. (2565). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีตามทฤษฎีวิพากษ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ และการออกแบบการเรียนการสอนวรรณคดีของนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ธัญญา สังข์พินธานท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. นาค.
- ธัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว. (2562). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีด้วย ACDEA เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาครูภาษาไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน (การสอนภาษาไทย)]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ. (2539). *วรรณกรรม*. อมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____ . (2544). *ภาษาไทยวิชาที่อุบล*. บรรณกิจ.
- เบญจศักดิ์ เจริญมหาวิทยาลัย. (2562). *คติชนวิทยาประยุกต์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประจักษ์ น้อยเหนือ. (2563). *การพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยตามแนวคิด Active Learning เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความซาบซึ้งในวรรณคดีไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน (กลุ่มหลักสูตรและการนิเทศ)]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปาริชาติ จารุติลกุล. (2564). *การพัฒนา รูปแบบการสอนวรรณคดีโดยใช้วิธีการสอนแบบ SQ4R ร่วมกับการเล่าเรื่องแบบดิจิทัล เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัลลิกา คณานฤกษ์. (2550). *คติชนวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2544). *ศาสตร์และศิลป์แห่งวรรณคดี*. ประพันธ์สาสน์.
- วรวรรณ ศรีภักย์. (2564). *เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา การอ่านภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วุฒิพงษ์ คำเนตร. (2558, 10 มิถุนายน). *วิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้บันได 5 ขั้น ของการพัฒนาผู้เรียน สู่มาตรฐานสากลในศตวรรษที่ 21 (Five Steps for Student Development)*. Blogger.
<https://wutthiphongkhamnet.blogspot.com/>
- ศิริพร ณ ถกลาง. (2563). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สิริพัชร์ เจษฎาวิโรจน์. (2562). *ภาษาไทยสำหรับครูประถมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภัทรพงศ์ รวงผึ้งรุ่งโรจน์. (2563). *การพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้อรรถคดีไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองและทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

- หทัยวรรณ ไชยะกุล. (2544). *วรรณกรรมศึกษา*. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Bascom, W. (1954). Four Functions of Folklore. *Journal of American Folklore*, 67(266), 333-349.
- Bascom, W. (1965). *Four Functions of Folklore*. Prentice-Hall.
- Brunvand, J. H. (1968). *The study of American folklore: An introduction*. Norton and Co.
- Dorson, R. M. (1971). "Applied Folklore." *Folklore Forum Bibliographic and Special Series*, 8, 40-42.
- Haut, J. E., and Jones, M. O. (1975). *How Can Act Like a Enrich Pluralistic Education*. The University Press of Kentucky.
- Malinowski, B. (1944). *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. University of North Carolina Press.
- Oring, E. (1973). The study of American folklore: An introduction the concept of folklore. *Western folklore*, 32(4) 284-286.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1952). *Structure and Function in Primitive Society*. Cohen & West.
- Raymond, W. (1997). *Marxism and Literature*. Oxford University Press.